

Nieuwe natuur: de bivalven fauna van het Klein Strand in Oostende en een tweede populatie van de Filipijnse tapijtschelp *Ruditapes philippinarum*

Francis Kerckhof

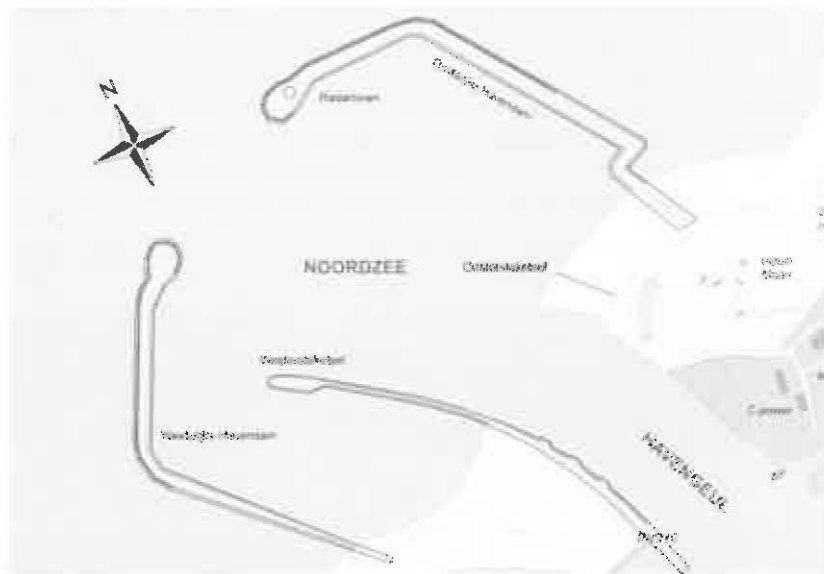
Het Klein Strand van Oostende het strandje gelegen links van de havengeul. Tegenwoordig is het een klein baaitje. Het lijkt in niets nog op het vroegere Klein Strand, voor de aanleg van een nieuwe westelijke strekdam en voor de grootschalige opspuitingen. Die hebben de situatie grondig veranderd. Nu ligt het strandje geprangd tussen het oude westerstaketsel - centraal op de foto - met zijn strandhoofd en de recent aangelegde westelijke havendam (foto 1).

Foto 1: Luchtfoto van de monding van de Oostendse haven met, van onder naar boven, op de voorgrond de nieuwe westelijke havendam, het eigenlijke Klein Strand, het centrale oude westelijke staketsel, de havengeul en bovenaan de nieuwe oostelijke havendam. (KBIN)

De werken voor de nieuwe westelijke havendam werden gestart in april 2010 en de ruwbouw was klaar eind 2011 – dan was feitelijk het Klein Strand afgesloten van het Noodstrand. Bij de werken werd het strand ook volledig opgehoogd met het typisch zand van de Vlaamse banken, nogal grof en oranjebruin. Dat had tot gevolg dat waar voeger

het water nog tot tegenaan de dijk kwam, dat nu niet meer het geval is. Al deze werken kaderden enerzijds in een verbeterde toegang tot de haven van Oostende en anderzijds in de kustverdediging. In de zomer worden op het droge gedeelte van het opgespoten Klein Strand – eigenlijk een grote zandbak – allerlei evenementen georganiseerd en dat laat de nodige plastic rommel achter. Vroeger mocht je er niet zwemmen vanwege de slechte waterkwaliteit (nabijheid van de haven..) en dat is nog altijd het geval.

Schema havenmonding Oostende. Bron: Provinciale Visserijcommissie West-Vlaanderen

Richting zee, dat is naar de monding van de havengeul toe, loopt het intertidale natte strand eerst schuin af om vervolgens een meer horizontale vlakke zone te vormen die gewoonlijk pas bij springtij bloot komt. Het strandje is tamelijk beschut behalve bij noordwestenwind, dan kan het er vrij hevig aan toe gaan met een stevige, bijna Atlantische surf. Erg spectaculair.

Het geheel vormt een soort baaitje dat compleet door menselijk ingrijpen ontstaan is. Niet meteen een gebied - natuur - waar je regelmatig lekker zou gaan rondstruinen precies omdat het volkomen artificieel is. Blijkt het nu toch wel de moeite van een onderzoekje waard, al heb ik wel gemengde gevoelens bij de resultaten.

Aanleiding om het gebied beter te onderzoeken waren meldingen van levende Kokkels en vooral de vondst door Franky Bauwens op 22 september 2015 van een klein doublet van de Filipijnse tapijtschelp *Ruditapes philippinarum*. Eén geïsoleerd doublet dat kon

nog altijd afkomstig zijn van weggegooide etensresten, zeker op deze plaats, maar mogelijk was er toch iets meer aan de hand. Ik besloot om er zelf eens een kijkje te nemen.

De hier gepresenteerde en besproken waarnemingen behelzen de periode van eind september 2015 tot en met eind maart 2016. In die periode bezocht ik het Klein Strand regelmatig.

Op het strandje had zich op het eind van de zomer in het lage gedeelte van het intertidaal een mooie populatie van Schelpkokerwormen *Lanice conchilega* gevestigd, maar tijdens de winter verdwenen deze banken geleidelijk, hoewel de soort er nog frequent voorkomt. Het lage gedeelte kan soms naar het westerstaketsel toe nogal slibbig zijn, met tussen de strandribbels bezonken fijn slib, afkomstig van de haven. En daar traden tot in het begin van de winter bloeien op van diatomeeën een *Navicula* soort die oranjebruine zones vormt, waarschijnlijk een indicatie van een nogal voedselrijke (eutrofe) omgeving.

Bij mijn eerste bezoek op 27 september 2015 was het meteen raak, ik vond naast verse lege doubletten van de Filipijnse tapijtschelp lager op het strand ook enkele levende exemplaren.

Foto 2: Aanspoelsel met 2 Filipijnse tapijtschelpen *Ruditapes philippinarum*

Dus de soort leeft er wel degelijk. Dat was meteen een tweede vindplaats – na die in de haven van Zeebrugge (Kerckhof, 2015) – van opnieuw een kleine populatie Filipijnse tapijtschelpen. Daarmee lijkt de soort zich goed gevestigd te hebben langs onze kust en

op weg om zijn areaal uit te breiden. Sindsdien vond ik de soort regelmatig, dikwijls doubletten met vleesresten want de soort blijkt gepreedeerd te worden door scholeksters. Dergelijke doubletten zijn dan in het aanspoelsel of, maar minder, in de vloedlijn te vinden. De grootste exemplaren hebben een lengte van ongeveer 5 cm en zijn, op grond van de groeiringen, zeker 3 jaar oud, mogelijk zelfs 4 jaar en bijgevolg gevestigd in de zomer van 2013 of zelfs al in 2012, dus kort na het ontstaan van de nieuwe situatie. Deze waarneming was zeker al de moeite waard maar naast de Filipijnse tapijtschelpen bleken er nog verschillende andere bivalven te leven op dat kleine stukje strand.

Zo vond ik regelmatig exemplaren van de inheemse Gewone tapijtschelp *Venerupis corrugata*. Ook te Zeebrugge bleke beide soorten tapijtschelpen samen voor te komen (Kerckhof, 2015), zij het dat de Gewone tapijtschelp altijd in de minderheid is. In Oostende vond ik een levend exemplaar en verschillende lege doubletten. Elders op onze stranden wordt deze soort nooit levend intertidaal op het strand aangetroffen, wel kunnen lege doubletten soms talrijk zijn.

De algemeenste soort is wel de Kokkel *Cerastoderma edule*. Ik wist wel dat de soort leefde in de haven van Oostende maar nu heeft er zich ook een intertidale populatie gevestigd. Elders op de Oostendse stranden leven geen kokkels.

Naast de Filipijnse tapijtschelp blijken er nog andere geïntroduceerde soorten intertidaal te leven zoals een kleine populatie van de Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*. Eerst vond ik als aanwijzing verse lege doubletten, later ook enkele ingegraven individuen bij zeer laagtij. Tijdens perioden van springtij zijn door Scholeksters leeggepikte doubletten regelmatig te vinden. Soms steken in situ leeggepikte exemplaren nog deels uit het zand. Ik vond eerste- en tweedejaars individuen. Verder vond ik regelmatig lege doubletten van de Strandgaper *Mya arenaria*, jonge exemplaren met een lengte tussen 3.5 cm (eerstejaars) tot 5.5 cm (tweedejaars) al dan niet met vleesresten. Deze soort is al langer van het havengebied van Oostende bekend (Kerckhof et al., 2007). Om de reeks geïntroduceerde soorten af te sluiten vond ik ten slotte zo nu en dan lege doubletten van de Amerikaanse boormossel *Petricola pholadiformis* en op 17 januari 2016 een exemplaar met dier. Ook deze soort moet dus ter plaatse leven, mogelijk tussen de mossels of in blootliggende klei of turf verder naar de havengeul toe.

Vormen de hierboven genoemde soorten al een aardig gezelschap, dat is nog niet alles. Tijdens springtij vond ik regelmatig – en dit tot mijn verbazing – verschillende in situ leeggepikte Halfgeknotte strandschelpen *Spisula subtruncata*, alweer een soort die je niet meteen intertidaal op onze stranden zou verwachten, hoewel de soort voor Oostende voorkomt (Speybrouck et al., 2003) zij het niet meer massaal zoals in de jaren 1980. Een andere inheemse soort het Nonnetje *Macoma balthica* daarentegen is hier veel minder talrijk dan elders lang onze kust waar precies deze soort tegenwoordig in grote aantallen voorkomt. Ik vond regelmatig enkele exemplaren met dier en ook lege doubletten. Is het Nonnetje relatief zeldzaam op het Klein Strand, het Zaagje *Donax vittatus*, een

karakteristieke soort van onze zandstranden ontbreekt helemaal, mogelijk is het sediment te slibbig.

In totaal leven er dus 8 bivalven in het intertidaal op dit strandje waarvan 6 algemeen. Het zijn typisch estuariene of kustgebonden soorten. Opvallend is het verschil met andere stranden rond Oostende. Op het nabijgelegen Noodstrand of Groeistrand voor Oostende komen al deze soorten niet voor, wel sublitoraal. Blijkbaar vormt dit beschutte strandje met zijn substraat van grof zand en slib een geschikte biotoop voor een aantal soorten die nu intertidaal kunnen voorkomen. Het strandje aan de andere kant van de havengeul tussen de nieuwe Oostelijke strekdam en de havengeul daarentegen op de oosteroever is veel minder interessant. Het zand is er veel fijner. Hier geen *Lanice* en voorlopig nog geen levende tweekleppigen.

Al met al dus toch wel een diverse bivalven fauna, die je, als op je het strand wandelt, niet meteen ziet. De vogels die weten ze wel te vinden. Bij laagtij zie je regelmatig Scholeksters foerageren. De resten van hun maaltijden zijn her en der te vinden. Ook een groepje meeuwen zoekt er regelmatig voedsel, ze prederen er onder andere op aangespoelde mossels en ander eetbaars.

Nogal wat geïntroduceerde soorten – 4 van de 8 bivalven – dus op dat strandje. Maar ook op de harde substraten van de westelijke havendam en het strandhoofd – in feite artificiële rotskusten – leven heel wat geïntroduceerde soorten. De Aziatische oesters *Crassostrea gigas* komt er, net als elders langs onze kust, massaal voor en ze vormt echte riffen waartussen blaasjeskrabben *Hemigrapsus sanguineus* zich blijkbaar perfect thuis voelen. En op de mossels is geregeld het muiltje *Crepidula fornicata* te vinden. En natuurlijk komt de Nieuw-Zeelandse zeepok *Elminius modestus* er massaal voor. Op het strand zijn losgekomen Mossels en Aziatische oesters algemeen in het aanspoelsel. En dan valt het op dat heel wat mossels begroeid zijn met één of meer oesters. De her en der verspreide losgekomen oesters en oesterclusters zouden er zelfs voor kunnen zorgen dat dit baaitje op termijn verandert in een oesterrif omdat ze kernen vormen waar zich almaar nieuwe exemplaren op vestigen. Zo zorgen die voor verdere uitbreiding van het ontstane eilandje. Zo heb Ik elders in de achterhaven van Oostende zachte oevers zien veranderen in een oesterrif.

Enigszins buiten de context van dit verhaal maar toch het vermelden waard: tegenwoordig vormen Zeehonden die zo nu en dan opduiken een bijkomende attractie. Het blijken meestal dieren vrijgelaten door Sea Life, herkenbaar aan een groene tag en ze zijn niet erg mensenschuw.

Samenvattend: het Klein Strand in Oostende is een goed voorbeeld van door de mens gecreëerde nieuwe “natuur”, waar dan vooral geïntroduceerde soorten van blijken te profiteren al is natuur wel het laatste waar men hier aan dacht bij de constructie van deze kunstwerken, als men er al aan dacht.

Summary

In this article the discovery of a second population of the *Ruditapes philippinarum* along the Belgian is described. The small population lives on the so called Klein Strand in Oostende, an artificially created beach - embayment. Co-occurring species include *Cerastoderma edule*, *Ensis directus*, *Venerupis corrugata*, *Mya arenaria*, *Spisula subtruncata* and *Macoma balthica*. Such an intertidal assemblage of species is not known elsewhere along the Belgian coast and is because of the particular sheltered condition of this small beach with a sediment of rather coarse sand with mud.

Literatuur

- KERCKHOF, F. (2014). Een populatie van de Aziatische tapijtschelp *Ruditapes philippinarum* (Adams & Reeve, 1850) in de Zeebrugse haven. De Strandvlo 34(2): 57-61.
- KERCKHOF, F.; HAELTERS, J.; GOLLASCH, S. (2007). Alien species in the marine and brackish ecosystem: the situation in Belgian waters. *Aquat. Invasions* 2(3): 243-257
- SPEYBROECK, J.; DEGRAER, S.; VINCX, M. (2003). Ecologische monitoring kustverdedigingsproject Oostende (fase 1): eindrapport. Universiteit Gent. Vakgroep Biologie, sectie Mariene Biologie: Gent. 47 pp

Muscarstraat 14
8400 Oostende